

daad en gedachte

ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN
VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD

24ste JAARGANG, NUMMER 6, JUNI 1988

daad en gedachte

Bij elke bijzondere handeling gaat het denken aan het doen vooraf. Bij het handelen van klassen of massa's blijkt de betekenis van het handelen pas achteraf. Hier gaat de daad vooraf aan het begrip.

Theo Maassen

ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN
VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD

GEEN VASTE ABONNEMENTSPRIJS

DE UITGAVE ZAL WORDEN BEKOSTIGD UIT
VRIJWILLIGE BIJDAGEN

Redactie en administratie:
Schouw 48-11
8232 BD Lelystad
Postgiro 30 76 95

S.P.D. BEDROEG DE ARBEIDERS BIJ KRUPP

Al meer dan een halve eeuw lang is het alom bekend, dat Friedrich Ebert, de voorzitter van de Duitse sociaaldemokratische partij, de man die later de eerste president van de jonge Duitse republiek zou worden, in de herfst van 1918 de zojuist uitgebroken novemberrevolutie uit alle macht probeerde tegen te werken. Via een directe telefoonlijn stond hij in verbinding met het zich nog in België bevindende militaire hoofdkwartier van Von Hindenburg. In een over die lijn gevoerd gesprek met generaalkwartiermeester Groener verzekerde de 'socialist' zich van de steun van het 'Pruisische' officierskorps voor het handhaven van 'rust en orde' en verzekerde de top van het keizerlijke officierskorps zich van de steun van de regering der 'volksgevolmachtigden' voor de handhaving der militaire discipline. Dat alles natuurlijk in het diepste geheim.

Het is allemaal lang geleden gebeurt. Maar de geschiedenis heeft zich -- en wel niet voor de eerste keer -- herhaald, zij het uiteraard in een ietwat andere vorm. Het andere zit hierin, dat het volstrekt geheime gesprek ditmaal niet per telefoon gevoerd werd, doch in de kanselarij van de deelstaat Nordrhein-Westfalen in Dusseldorf op de avond van de 7e januari j.l. Het ging ook niet om een gesprek tussen een 'socialistische' rijksregering en hoge militairen, doch om een gesprek tussen vooraanstaande sociaaldemocraten uit de genoemde deelstaat en niemand minder dan de opperste baas van het staalconcern Krupp. Maar natuurlijk was het al evenmin voor andermans oren bestemd als het gesprek tussen Ebert en Groener destijds

Over het door hem gevoerde gesprek sprak Krupp-baas Gerhard Cromme vervolgens uitvoerig met een van zijn vertrouwelingen. Dat gesprek werd wél per telefoon gevoerd, en wel per autotelefoon. Gesprekken via de autotelefoon, die zoals bekend draadloos worden uitgezonden, kunnen worden afgeluisterd. Dat gebeurde ook met dit gesprek, omdat gezien de voorgenomen bedrijfssluitingen en alle onrust onder de staalarbeiders in het Roergebied als gevolg daarvan, de een of slimmerik de gesprekken van de concernleiding al maandenlang afluisterde. Wij hij ermee deed? Hij maakte er cassettebandjes van. Eén van die bandjes gaf hij aan een zekere Theo Steegmann, een lid van de ondernemingsraad van de met sluiting bedreigde staalfabriek in Rheinhausen 1).

Theo Steegmann had er geen fauw idee van wat het bandje wel bevatte. Toen hij op een sombere morgen in februari j.l. samen met dominee Dieter Kelp per auto op weg was

1) Zie *Daad en Gedachte* van februari j.l.

van Rheinhausen naar Bonn, stopte hij het bandje, wellicht om de tocht met wat muziek te veraangename, in de cassette-recorder van de wagen. De beide inzittenden konden hun oren bijna niet geloven.

Aanvankelijk klonk uit de luidspreker geruis. Daarna klonk de stem van de één of andere secretaresse die de baas de afspraken uit zijn agenda voorlas. Vervolgens hoorde men een mannenstem en die mannenstem was hun bekend. Het was zonder enige twijfel de stem van Gerhard Cromme. Er klonk ook een andere mannenstem, de stem van de man die kennelijk via de autotelefoon was opgebeld. Die stem kende het verraste tweetal eveneens. Het was de stem van Heinz Kriwet van de staalgigant Thyssen. Wat Cromme aan Kriwet vertelde kwam op het volgende neer:

De (sociaaldemokratische) regering van Nordrhein-Westfalen, die zich in het openbaar fel tegen de voorgenomen bedrijfssluitingen van de staalindustrie verzet had, had zich onder vier ogen tegenover Cromme met de sluiting van de fabriek in Rheinhausen volledig akkoord verklaard. Maar – zo vertelde Cromme aan Kriwet – de betrokkenen hadden er meteen aan toegevoegd, dat ze dat natuurlijk niet openlijk konden zeggen en niet aan hun achterban konden verkopen. ‚Ga‘, zo hadden ze Cromme bezworen, ‚zo snel mogelijk tot sluiting over. Dan is alles een voldongen feit en dan is het gedaan met de onrust.

Zo hadden de heren van de SPD het zich voorgesteld. Maar het liep anders. Het geluidsbandje maakte, dat er nu pas goed van onrust sprake was. Steegmann en Kelp liepen, zodra ze in Bonn waren aangekomen, regelrecht naar twee leden van de SPD in de Westduitse Bondsdag, te weten Jürgen Schmude en Heinz Westphal. Maar dat edelachtbare tweetal gedroeg zich als perfecte struisvogels. Ze wilden het bewuste bandje zelfs niet horen omdat ze ‚niets met de zaak te maken wilden hebben‘. Niettemin alarmeerden deze sociaaldemocraten uit Bonn de volgende dag de voorzitter van de SPD, Hans-Jochen Vogel en de chef van de regering van de deelstaat Nordrhein-Westfalen, Johannes Rau. Die beiden begrepen onmiddellijk dat het bewuste cassettebandje een soort van ‚bom‘ was. Als die ‚ontplofte‘ was het met de geloofwaardigheid van de SPD gedaan.

Op 16 februari ontving minister-president Rau van Nordrhein-Westfalen Steegmann en Kelp in het raadshuis van Duisburg. Het bandje, zo verzekerde hij hen, was ‚een vervalsing‘. Daarop werd het hem door Steegmann en Kelp overhandigd, waarop Rau het in zijn kanselarij in een kluis liet opbergen. Maar Rau had buiten de waard, dat wil zeggen buiten de maker van het bandje gerekend. Die was heel wat minder naief dan Rau gedroomd had. Het bandje dat Steegmann en Kelp hadden beluisterd was niet het enige exemplaar. Er waren kopieën. En omtrent het gesprek was al het nodige uitgelekt. Het weekblad *Der Spiegel* schreef er eind maart over, de in Berlijn verschijnende *Tageszeitung* publiceerde een weergave van enkele delen van het gesprek halverwege april. Een reactie van de arbeiders van Rheinhausen bleef daarop niet uit.

Maandag 11 april j.l. bezetten staalarbeiders 's morgens één van de Rijnbruggen in Düsseldorf. Vervolgens marcheerden sommigen naar het gebouw van de Landdag en schilderden daar met grote letters op het trottoir: ‚*Wie heeft ons verraden?*‘ Intussen passeerde Hermann Heinemann, de minister van arbeid van de deelstaat, de Rijnbrug op weg naar zijn bureau. Hij werd prompt door de bezetters van de brug staande gehouden. Heinemann begreep meteen wat of er aan de hand was. ‚Cromme liegt, Cromme liegt‘, riep hij, waarmee hij min of meer te kennen gaf, dat het bewuste bandje géén vervalsing was, doch dat Cromme een gemeen spelletje zou spelen. Pal daarop riep Heinemann: ‚Verdraaid nogantoe, hoe krijgen we dat nu weer de wereld uit.‘

De arbeiders wisten er wel weg mee. Ze gaven de minister de raad naar Rheinhausen te komen en samen met Cromme een verklaring af te leggen. ‚Dan kunnen we‘, zei de staalarbeider Gerd Kierbach, ‚jullie in de ogen kijken en zie wie er van jullie tweeën liegt‘. Een ander advies gaf Friedhelm Farthmann, de leider van de SPD-fractie in de Landdag

van de deelstaat. Die wilde, dat Cromme wegens leugens voor de rechter zou worden gedaagd. Maar Rau was daar niet voor omdat, naar hij zei, het gesprek illegaal was afgeluisterd. Hij verlangde, dat Cromme doodgewoon de hele zaak zou tegenspreken.

Natuurlijk begreep manager Cromme onmiddellijk dat hij en de eerbiedwaardige heren van de SPD dezelfde belangen hadden. Hij kwam prompt met een ‚ontkenning‘, maar niet met een zo duidelijke en niet mis te verstane ‚ontkenning‘ als de SPD gehoopt had en voor wenselijk had gehouden. ‚De vertegenwoordigers van de regering‘, zo zei Cromme, ‚hadden er in het gesprek met de managers van Krupp geen twijfel over laten bestaan, dat ze geen *positieve* steun konden geven aan de fabriekssluiting‘. Daaruit bleek dat er inderdaad een gesprek geweest was en er bleek ook uit dat de heren van de SPD zich in elk geval niet openlijk voor het stilleggen van de fabriek in Rheinhausen zouden uitspreken. Maar wat of ze daaromtrent binnenkamers hadden gezegd bleef onduidelijk en gaf te denken.

Cromme was voor een al te brutale leugen teruggeschrokken en Rau begreep dat hiermee de SPD bepaald niet van alle blaam was gezuiverd. Hij zon op verdere stappen maar had inmiddels te maken met het feit, dat de staalarbeiders nu niemand meer geloofden. Dat des te minder, omdat er intussen meer afgeluisterde telefoongesprekken bekend werden. Bijvoorbeeld een gesprek tussen Cromme en Karl Meyerwisch, vertegenwoordiger van de vakbond IG Metall in de Krupp-direktie 2). In dat gesprek overlegden die twee met elkaar hoe de strijdwil van de arbeiders in Rheinhausen ‚zou kunnen worden gebroken‘. Het zag er vooralsnog niet naar uit, dat dit gemakkelijk zou lukken. Die arbeiders hadden goed begrepen wat voor duister spel er achter hun rug gespeeld werd. Toen toevalligerwijze in een vergadering de naam van de SPD-er Farthmann viel ontstond er meteen een geweldig fluitconcert.

Wat het afluisteren van de telefoongesprekken van de Krupp-direktie betreft, daarvan is inmiddels komen vast te staan, dat het een half jaar lang gebeurde en wel door een politiek geïnteresseerde zend-amateur. Het feit heeft grote onrust gewekt, niet slechts bij de managers van Krupp, maar ook bij de managers van andere firma's, bij politici en bij vakbondsbestuurders. Cromme schafte zich op 9 februari een andere autotelefoon aan van een type dat afluisteren onmogelijk maakte. Andere managers van Krupp konden nog tot eind maart worden afgeluisterd. De firma Thyssen wendde zich om raad tot de technici van de Duitse ptt. Eén van de managers van AEG brak zich het hoofd erover, wat hij de laatste maanden door de telefoon had gezegd. De voorzitter van de vakbond IG Metall verklaarde: ‚Je kunt belangrijke zaken alleen nog maar in het bos bespreken‘. Krupp diende inmiddels bij de rechter een aanklacht tegen de onbekende zendamateur in. Waarom ook niet? Het afluisteren en openbaren van geheime afspraken is strafbaar. Op het p l e g e n van achterbaks bedrog valt in deze maatschappij wettelijk niets aan te merken 3).

2) In West-Duitsland is in de direktie van grote bedrijven een vakbondsvertegenwoordiger als ‚arbeidsdirekteur‘ opgenomen. Een geraffineerd systeem dat z'n vruchten voor het kapitaal blijkt af te werpen.

3) Bij het schrijven van bovengenaamd opstel hebben we een dankbaar gebruik gemaakt van een artikel in het Westduitse weekblad *Der Spiegel* van 18 april 1918.

ZIJN HET BOLSJEWISME EN HET FASCISME MET ELKAAR TE VERGELIJKEN?

„De kommunistische partijen . . . wierpen op bevel van Moskou het masker af. Duitsland werd een ‚nationaal onderdrukt land‘ genoemd, het Duitse proletariaat zou zich moeten voorbereiden op een ‚nationale bevrijdingsoorlog‘, tegen het verdrag van Versailles werd gezamenlijk met nationalistische organisaties van leer getrokken, tegen de bezetting van het Roergebied door Frankrijk werd een ‚nationale afweer‘ opgericht, Radek prees de nazispion Schlageter als een ‚nationale held‘ . . . het zogeheten ‚nationaalbolsjewisme‘ blies hoog van de toren. Indien de omstandigheden nog niet rijp waren voor een verbodering tussen Hitler en Stalin, dan heeft dat niet aan Staling gelegen, die destijds nog Lenin heette . . . ”

Bovenstaande zinnen zijn ontleend aan een geschrift dat de Duitse radenkommunist Otto Rühle ongeveer een halve eeuw geleden schreef toen hij als emigrant in Mexico verbleef. Het is getiteld *Bruin en rood fascisme* en die titel laat aan duidelijkheid niets te wensen over. Rühle behoorde tot hen, die de vraag of bolsjewisme en fascisme met elkaar te vergelijken zijn, zonder aarzeling in bevestigende zin zouden beantwoorden. De hier geciteerde passage heeft betrekking op gebeurtenissen uit het begin van de jaren '20, op feiten waarmee de auteur zijn zienswijze beargumenteerde. Latere feite tasten die zienswijze in geen enkel opzicht aan. Het is een zienswijze die Rühle op het eind van de jaren '30 nog eens kort en bondig samenvatte. „Rusland”, zo schreef hij toen in het Amerikaanse tijdschrift *Living Marxism*, „heeft het fascisme tot voorbeeld gediend.”

De reden dat wij hier aan Rühle's opvattingen herinneren is deze, dat de media hier te lande kort geleden nogal wat aandacht hebben besteed aan een met felheid gevoerde en zich al geruime tijd voortslepende diskussie tussen historici. Die diskussie gaat over de vraag in hoeverre de onder Stalin en onder Hitler gepleegde massamoorden vergelijkbare gebeurtenissen zijn. Zij werd en wordt nog steeds in hoofdzaak tussen Duitse historici gevoerd. Op 22 april j.l. werd er ook in het openbaar over van gedachten gewisseld in de universiteit van Amsterdam. Op het eerste gezicht kan het de schijn hebben, dat de vraag die sommige beoefenaren van de historische wetenschap zo sterk bezighoudt dezelfde vraag is als die welke wij hierboven hebben gesteld. Dat is echter naar onze mening zeker niet zo.

De onder Stalin gepleegde massamoorden en die welke onder Hitler zijn gepleegd kunnen, zo geloven wij, niet met elkaar worden vergeleken. Maar de zienswijze van Rühle delen wij in ieder opzicht. Als hij en wij met hem beweren, dat er tussen de nationaal-socialistische of de fascistische ideologie enerzijds en de bolsjewistische ideologie anderzijds vrijwel geen verschil bestaat, indien wij erop wijzen dat er vooral tussen het handelen van bolsjewisten en nazi's nauwelijks onderscheid te maken valt, dan baseren wij die uitspraak niet op de massamoorden waarvan onder beide systemen sprake is geweest.

Niet omdat er onder beide systemen massamoorden zijn gepleegd komen bolsjewisme en fascisme met elkaar overeen, doch de overeenkomst tussen beide heeft mede de mogelijkheid geschapen voor de onder totaal verschillende historische en sociale omstandigheden en tegen een andere achtergrond gepleegde massamoorden. Zo die er niet zouden zijn geweest, de overeenkomst tussen bolsjewisme en fascisme zou de aandachtige beschouwer niet minder in het oog springen.

Zojuist merkten wij op, dat wij de zienswijze van Rühle in ieder opzicht delen. Dat wil natuurlijk niet zeggen, dat wij bij het uiteenzetten van onze opvatting ook precies

dezelfde voorbeelden aanvoeren, precies dezelfde argumenten hanteren of precies dezelfde redenering volgen als hij. We zijn geen naprateres en we zijn dat nooit geweest.

Waarom wij van mening zijn, dat bolsjewisme en fascisme met elkaar te vergelijken zijn hebben wij ooit, lang geleden al, in diverse artikelen in *Daad en Gedachte* uiteengezet. Een bundeling van een aantal van die artikelen verscheen vervolgens in brochurevorm onder de titel *Over bolsjewisme en fascisme*. Exemplaren van die brochure zijn nog altijd te verkrijgen. De meesten van onze trouwe lezers zullen in het bezit ervan zijn. Wie alsnog in het bezit ervan wil komen, storte f 5,- op onze girorekening met vermelding 'brochure bolsjewisme en fascisme'. Toezending volgt. Sinds het verschijnen van de derde druk van het debbestreffende geschrift zijn een kleine tien jaar verstreken. Maar we kunnen verzekeren, dat de brochure niets aan betekenis heeft ingeboet 1).

- 1) Wellicht ten overvloede zij hier vermeld dat onze zienswijze wordt bevestigd door hetgeen een dissidente bolsjewiek als Wolfgang Leonhard meedeelt in zijn boek *De revolutie laat haar kinderen gaan* en door hetgeen Margarete Buber-Neumann, echtgenote van een bekende leider van de KPD, vertelt in haar boek *Gevangene van Stalin en Hitler*.

— 0 —

INA BROUWER EN HAAR KIJK OP DE HUIDIGE FASE DER MAATSCHAPPELIJKE ONTWIKKELING

, *T U S S E N T I J D S* ' heet het boek, dat onlangs bij de Staatsuitgeverij verscheen en dat werd geschreven door Ina Brouwer, die zoals men weet voorzitter was van de in mei 1986 uit de Tweede Kamer verdwenen CPN-fractie. De titel werd gekozen om uit te drukken, dat de tijd waarin wij leven als een overgangsfase moet worden beschouwd, waarin 'het oude' nog niet volledig voor 'het nieuwe' heeft plaatsgemaakt en oud en nieuw op tal van terreinen voortdurend met elkaar botsen. Gekonfronteerd met die botsingen, heeft de auteur 'beschouwingen over politieke vernieuwing' geleverd, beschouwingen die men moet karakteriseren als een hartstochtelijk pleidooi voor een nieuwe aanpak van de politiek in het algemeen en door wat 'klein links' heet in het bijzonder.

Waarom dit pleidooi van de schrijfster geheel voorbijgaat is de in onze ogen belangrijke vraag of het inderdaad zo is, dat de traditionele politiek voor een andere politiek moet wijken, dan wel zo dat de huidige fase der maatschappelijke ontwikkeling daardoor wordt gekenmerkt, dat de politiek *a l s z o d a n i g* op de tocht is komen te staan.

Politiek wordt doorgaans 'de kunst van het mogelijke' genoemd en meestal wordt vergeten om daaraan toe te voegen, dat 'het mogelijke' afhankelijk is van de gegeven maatschappelijke verhoudingen, anders gezegd: van de krachtsverhoudingen tussen de diverse klassen. Vaker nog wordt over het hoofd gezien, dat politiek 'de kunst' is, die de heersende klassen beoefenen om zowel hun onderlinge betrekkingen te regelen als hun gezamenlijke betrekkingen tot de onderliggende klasse, dat wil zeggen: 'de kunst' om hun heerschappij te handhaven. Van politiek is slechts sprake in een klassenmaatschappij en het wisselend karakter van iedere klassenmaatschappij bepaalt telkenmale het karakter van de politiek, die vanzelfsprekend de invloed ondergaat van ontwikkelingen binnen een samenleving van een zeker type.

Het is niet zo moeilijk om dit met voorbeelden te illustreren. Ver achter ons ligt de tijd, dat in politieke lichamen duidelijk een onderscheid te bespeuren viel tussen de vertegenwoordigers van het bij de produktie betrokken deel van de bourgeoisie en die van

het vooral bij de distributie betrokken, dat wil zeggen vooral handeldrijvende deel. Verdwenen zijn ook de verschillen tussen deze woordvoerders van het liberale burgerdom en die van de veelal konservatieve grondeigenaren. Dat kwam doordat de agrarische produktie zich hoe langer hoe meer tot een typisch kapitalistische produktie ontwikkelde. En daarmee verdween tevens wat men ‚de heroische periode‘ van het liberalisme zou kunnen noemen. Op analoge wijze kwam er een einde aan het optreden van die vooruitstrevende parlementariërs welke stredden voor de b u r g e r l i j k e oftewel politieke emancipatie van de arbeidende klasse. Toen na de tweede wereldoorlog met de verwezenlijking van de moderne ‚welvaartsstaat‘ deze emancipatie werd voltooid – en daarmee de politieke bovenbouw van de burgerlijke maatschappij werd aangepast aan haar modern-kapitalistische economische onderbouw – kon de samenleving geen politieke figuren meer voortbrengen als Thorbecke of Schaepman, Kuyper (‚de geweldige‘) of de Savornin Lohman, Pieter Jelles Troelstra, David Wijnkoop of Henk Sneevliet.

Op het Haagse Binnenhof werden nog slechts bij hoge uitzondering of in het geheel geen p r i n c i p i ë l e geschillen meer uitgevochten. Er werd enkel nog maar door de juridische, financiële, economische of militaire specialisten gepraat over hoe de problemen die zich aandienen door middel van wetgeving en bestuurstechniek zouden kunnen worden opgelost.

We zouden Ina Brouwer onrecht doen als we beweerden dat haar dit alles volkomen is ontgaan. Dat hierdoor de oude tegenstellingen tussen ‚links‘ en ‚rechts‘ vervaagden konstateert ook zij, ofschoon in ietwat andere bewoordingen, op een van de laatste bladzijden van haar boek. Ze knoopt er zeer terecht de vraag aan vast, of ‚links misschien overbodig is geworden als gevolg van z'n succes‘, of dat misschien ‚de oorzaak zou kunnen zijn van z'n huidige kwalen‘. Maar ze beantwoordt de vraag ontkennend, zonder overigens die oorzaak nader te onderzoeken.

„Het minste dat nu gedaan kan worden“, schrijft ze, „is een poging te wagen om de crisis bij links te verklaren . . . “ Maar zelfs de aanzet tot een dergelijke poging zoekt men tevergeefs. Haar boek bevat af en toe bladzijden met een zeer levendige beschrijving van de verschijnselen die zich in de maatschappij van heden voordoen. Maar verder dan de v e r s c h i j n i n g s v o r m e n kijkt de schrijfster in feite niet. Het gevolg is, dat zij bij haar beschouwingen over politieke vernieuwing dingen vooropstelt die geenszins zo onomstotelijk zijn als ze schijnt te geloven. Om die reden kan men haar licht verwijten dat zij wenselijkheden opsomt inplaats van perspectieven te schilderen; dat zij niet de vernieuwingen schetst die komen m o e t e n , doch die, welke er „in elk geval z o u d e n moeten zijn.“

De woorden die wij hier tussen aanhalingstekens hebben geplaatst zijn de laatste woorden van haar boek. Ze laten – ten overvloede – nog eens duidelijk blijken dat Ina Brouwer een idealiste is en dat zij als politica naar de verwezenlijking van haar idealen heeft gestreefd en dat zal blijven doen. Ten overvloede, zeggen we, want ze heeft in de voorafgaande pagina's van haar idealisme geen geheim gemaakt. Al direkt in het tweede hoofdstuk noemt ze zichzelf ‚iemand die uit idealisme de politiek is ingegaan‘. Van dat idealisme is heel haar kijk op de politiek, op de maatschappij en op de maatschappelijke ontwikkeling doortrokken.

Nergens treedt dat idealisme zo helder aan de dag als dan, wanneer zij kommentaar levert op het reilen en zeilen van de ‚linkerzijde‘ of, met enkele woorden, de betekenis daarvan uiteenzet. Die is volgens haar hierin gelegen, dat ‚links‘ altijd, ‚middels wetgeving en staatsinterventie‘ ernaar heeft gestreefd om in te grijpen ten behoeve van de zwakkeren. Daarbij werden, zegt zij, ‚kollektieve belangen gesteld tegenover het winstbelang van enkelen‘. Maar dat is geen korrekte weergave van de werkelijkheid. De zin had aldus moete luiden, dat kollektieve w i n s t b e l a n g e n tegenover het winstbelang van enkelen

werden gesteld. Bij de sociale wetgeving ging het altijd om de behartiging van de belangen van het ondernemersdom in zijn geheel en in het algemeen tegenover de bijzondere belangen van individuele ondernemers.

Zeker, het ‚doel waarnaar men streefde’ was daarbij het scheppen van betere levensomstandigheden en meer bestaanszekerheid voor de werkenden. Maar Ina Brouwer beschouwt dat volgens ons als een ‚heilig ideaal’ en heeft er geen oog voor, dat de strijd voor idealen in de geschiedenis altijd tot een blamage leidde voor zover die idealen niet samenvielen met b e l a n g e n . En het belang dat met sociale zekerheid gemoeid was, was de verbetering van de arbeidsproductiviteit.

Zo’n honderdvijftig jaar geleden voorspelde een onderzoeker als Lorenz von Stein, dat op de periode van p o l i t i e k e strijd een periode van s o c i a l e strijd zou volgen. Voor wie er zich rekenschap van geeft dat ‚links’, de schijn ten spijt, nooit meer is geweest dan de kampioen van de p o l i t i e k e emancipatie van de arbeiders, wie derhalve de huidige situatie van ‚links’ niet los kan zien van de omstandigheid dat de emancipatie is voltooid, hebben die woorden een hoogst actuele betekenis. Voor zo iemand is de ‚overgangstijd’ waarvan Ina Brouwer spreekt, de tijd waarin de politieke strijd zijn betekenis van weleer heeft verloren en een totaal andere strijd van de arbeidersklasse zich voortdurend krachtiger aandient. Zo iemand ziet de traditionele, voor de burgerlijke emancipatie strijdende, oude arbeidersbeweging als een beweging van g i s t e r e n , die voor een nieuwe beweging van m o r g e n plaats zal maken; die ziet voor zijn ogen die oude en die nieuwe beweging voortdurend met elkaar in botsing komen. Hij of zij ziet ook, dat die nieuwe beweging grondig van de oude verschilt omdat een ander soort strijd om andere organisatievormen vraagt.

Ina Brouwer behoort niet tot hen. Ze heeft er geen oog voor, dat de rol van politici die in naam van en vóór de arbeiders optreden is uitgespeeld wanneer de maatschappelijke ontwikkeling eenmaal het punt bereikt heeft waarop de arbeiders zich genoodzaakt zien zelfstandig op te treden en zélf te handelen. Niet als een symptoom hiervan beschouwt ze de toenemende onverschilligheid voor de politiek, ook voor de politiek van ‚links’. Ze ziet niet, dat als gevolg van de burgerlijke emancipatie der arbeidersklasse de van oudsher aan die politiek klevende schijn verbleekt. Ze ziet niet dat het, na de voltooiing van die emancipatie hoe langer hoe meer zichtbaar wordt, dat óók zogenaamde ‚linkse’ politici b u r g e r l i j k e politici zijn.

Dat dit ook voor Ina Brouwer geldt blijkt onder andere hieruit, dat zij de oorzaak van het wantrouwen in de politiek niet in de maatschappelijke verhoudingen van het moderne kapitalisme zoekt, niet verklaart uit datgene wat de arbeidersklasse ondanks haar burgerlijke emancipatie i s en dientengevolge gedwongen is te doen of te laten. Ze meent de steeds sterker wordende afkeer van de politiek in zijn tegendeel te kunnen doen omslaan door vernieuwing van de politiek. Zij acht zulk een vernieuwing hoogst noodzakelijk omdat zij de onverschilligheid ten aanzien van de politiek als een g e v a a r beschouwt, als een bedreiging. Vraagt men: een bedreiging waarvoor?, dan antwoordt zij: een bedreiging voor de democratie en het lijdt geen enkele twijfel dat zij onder ‚democratie’ de burgerlijke democratie verstaat, de gevestigde orde die bij de moderne heerschappij van het kapitaal past en die erop berekend is de heerschappij van het kapitaal zoveel mogelijk te verdoezelen.

Ina Brouwer acht het niet de moeite waard in haar beschouwingen over politieke vernieuwing ook maar één woord ‚vuil’ te maken aan de arbeiders. Ze heeft het over intellectuelen, schrijvers en wetenschappers. Ze duidt de bestaande, burgerlijke democratie bij herhaling als ‚onze’ democratie aan. Het is d i e democratie die ze verbeteren wil, ze komt niet op de gedachte dat als gevolg van wijzigingen in de produktieverhoudingen deze democratie voor een proletarische democratie zal moeten wijken. Als ze van ‚een ontwik-

keling naar een meer d i r e k t e democratie' spreekt, dan doelt ze niet op het funktio-
neren van arbeidersraden, niet op de verdwijning maar op een vervolmaking van het be-
staande systeem. De vraag echter of dit systeem wel de eventuele invoering van een di-
rekte democratie verdraagt, de vraag of de i n d i r e k t e democratie met haar ,vertegen-
woordiging' zoals die thans bestaat niet veel geschikter is voor de verdoezeling van de
heerschappij van het kapitaal, die vraag wordt door Ina Brouwer niet gesteld. Men kan
haar, zoals in sommige burgerlijke bladen is geschied, deswege van naïviteit beschuldigen.
Nog beter misschien lijkt het ons haar — niettegenstaande de scherpe wijze waarop zij
tal van verschijnselen heeft waargenomen — te beschuldigen van gebrek aan werkelijk-
heidszin of van een merkwaardige kijk op het wezenlijk karakter van de maatschappij.

Van die merkwaardige kijk is ook onmiskenbaar sprake telkens wanneer zij het over
Oost-Europa in het algemeen en over Rusland in het bijzonder heeft. Dat land is volgens
haar in 1917 ,rechtstreeks van het feodalisme naar het socialisme' overgegaan. Dat bete-
kent, dat zij een samenleving die alle kenmerken van de w a r e n m a a t s c h a p p i j
vertoont, waarin op basis van de l o o n a r b e i d geproduceerd wordt, waarin de ar-
beiders hun arbeidskracht verkopen en waar derhalve m e e r w a a r d e wordt geprodu-
ceerd, waar de waarde van de arbeidskracht de lonen ordent, voor een socialistische sa-
menleving houdt. Dat kennelijk omdat ze ooit als idealistische studente de verhoudingen
daarginds begonnen is te bekijken door de bril van hen met wie ze in contact kwam.
Sindsdien is ze, net als deze CPN-ers, de sprookjes blijven geloven die Russische partij-
funktionarissen sinds 1917 omtrent Rusland opdissen. Dat geloof ten spijt heeft ze ge-
konstateerd, dat Russen en Amerikanen bijzonder op elkaar lijken. Ze heeft zich niet
afgevraagd hoe of dat komt.

Er zijn passages in *Tussentijds* die op gespannen voet staan met de waarheid. Die bij-
voorbeeld waarin Ina Brouwer — je vraagt je af waar ze het vandaan heeft — zonder blik-
ken of blozen beweert, dat Marx ,een beschrijving van de ideale maatschappij' zou hebben
gegeven. Of die waarin gezegd wordt, dat de CPN ,meteen in het begin van de oorlog in
het verzet ging'. Dat deden inderdaad sommige CPN-ers, maar de partij deed dat zeker
niet, getuige de regels die in de zomer van 1940 in haar theoretisch tijdschrift *Politiek en
Cultuur* verschenen en waarin werd opgeroepen tot een loyale houding tegenover de Duit-
se bezetter. Onjuist is ook, dat de CPN een partij zou zijn die ,altijd opviel door haar
initiatieven en principiële stellingname tegen de koloniale akties in Indonesië'.

Naast dit soort uitspraken waarover men zich mogelijk zou kunnen verwonderen be-
vat *Tussentijds* ook vele bladzijden die men moet bewonderen. Wat er ook valt te zeggen
van Ina Brouwers kijk op de maatschappij, ze heeft onmiskenbaar een politiek instinkt
dat haar in staat stelt politici en soms ook politieke stromingen trefzeker te karakterise-
ren. Zo bijvoorbeeld wanneer ze opmerkt dat Lubbers — ,de slimme manager uit Rotter-
dam' — ,over twee partijen heen regeert' met ,net iets meer ervaring' dan anderen en dat
hij ,het vak net even beter verstaat' dan Nijpels. Of ook wanneer ze het ,dubbele gezicht'
van het huidige kabinet beschrijft, het CDA karakteriseert of de bewindslieden van de
VVD typeert dan wel de ,balanceerkunst' van de minister-president signaleert.

Dergelijke passages en niet minder de zeer persoonlijke ,dagboeknotities' in het eer-
ste deel maken *Tussentijds* tot een bijzonder leesbaar boek. Dat het kritische lezers
vergt, dat het — ofschoon als poging daartoe ondernomen — géén antwoord geeft op de
vraag hoe de verkiezingsnederlaag van de CPN in 1986 of de al veel langer bestaande kri-
sis bij ,links' te verklaren valt zal onze lezers na het bovenstaande duidelijk zijn. Dat het
een bijdrage tot het overwinnen van deze crisis zou kunnen wezen gelooft de schrijver
van dit opstel bepaald niet. Ina Brouwer laat zien hoe ernstig de crisis is waarin ,links' ver-
keert. Over die ernst zijn zij en wij het eens. Maar daarmee houdt dan ook iedere overeen-
komst van zienswijze of standpunt op. Tussen de komende zelfstandige beweging van de

arbeiders en de nieuwe politiek die Ina Brouwer voorstaat gaapt een wijde kloof die onmogelijk te dichten valt.

— o —

WAS DE VERBEELDING AAN DE MACHT OF WAREN HET DE ARBEIDERS DIE HUN MACHT TOONDEN?

In de achter ons liggende meimaand was het precies twintig jaar gelden dat zich in Frankrijk die gebeurtenissen afspeelden die de regering Pompidou en heel de vijfde republiek deden wankelen. Het waren gebeurtenissen die tot op de dag van vandaag altijd uiterst eenzijdig en naar ons oordeel steeds op volstrekt verkeerde wijze zijn beoordeeld. Van die verkeerde beoordeling getuigde onder andere een omvangrijke weekeind-bijlage van het dagblad *De Volkskrant* waarin op iedere pagina de legende prijkte, die destijds door burgerlijke journalisten met oogkleppen in het leven werd geroepen en die hardnekkig is blijven voortleven.

Het beeld van de Franse meidagen dat men steeds en steeds weer aantreft, is dat van de stad Parijs waarin, met de in opstand gekomen studenten, 'de verbeelding aan de macht' zou zijn geweest, maar na korte tijd weer zou zijn gestorven. Dat beeld klopt geenszins met de werkelijkheid. Dat 'de verbeelding' aan de macht zou zijn geweest is slechts verbeelding. Zeker, de soms brandende barrikaden die de studenten opwierpen in het *Quartier Latin* vormden een buitenkansje voor de persfotografen, die hun produkten gretig zagen afgenomen door de kranten in heel de wereld. De charges van de oproerpolitie lieten zich op sensationele wijze beschrijven. Maar het was niet het verzet van de studerende jongelui dat de gevestigde orde bedreigde en de regering in het nauw dreef.

Als men, zoals in de afgelopen dagen door sommige kranten is gedaan, de toenmalige gebeurtenissen als een 'revolutie' of een 'bijna-revolutie' wil karakteriseren, dan moet gezegd worden, dat het niet de studenten waren die deze 'revolutie' maakten, maar dat de werkelijke bedreiging van het heersende systeem uitging van de negen miljoen stakende en de bedrijven bezettende arbeiders over wie in vrijwel alle beschouwingen en alle herdenkingsartikelen steeds maar hardnekkig wordt gezwegen.

Wat was het perspectief van een eventueel geslaagde studentenopstand? Het diende zich destijds al aan al is het nooit werkelijkheid geworden. Het eventuele resultaat was de vervanging van de regering-Pompidou door een regering onder leiding van Pierre Mendes-France. Daarmee zou wel het Gaullisme zijn getroffen, maar allerm minst de bestaande maatschappelijke orde. Evenwel: het is — we zeiden het reeds — niet zover gekomen. En waarom niet? Omdat heel de studentenrevolte, en alle bewegingen voorts die door deze revolte werden geïnspireerd of tegelijkertijd als deze ontstonden, bewegingen **z o n d e r** **k l a s s e b a s i s** waren en derhalve geen reële **m a c h t** vormden.

De destijds strijdende arbeiders vormden, in tegenstelling tot de studenten, wél een macht. Een macht die nog niet zo groot was dat het de bestaande orde omver kon maar niettemin groot genoeg om een levensgroot gevaar ervoor te vormen. Om dit gevaar te bezweren steeg generaal De Gaulle in een helikopter die koers zette naar Baden-Baden, alwaar hij de hulp ging inroepen van de kommandant van de Franse bezettingstroepen in Duitsland, generaal Bossu. Dat diens hulp tenslotte overbodig bleek, kwam doordat zich inmiddels op Franse bodem andere hulptroepen voor generaal De Gaulle en Pompidou aandienen. De *Parti Communiste Français* toonde zich bereid een soortgelijk rol te spelen als zij tijdens de bedrijfsbezettingen van 1936 had gespeeld. Georges Ségui, de

sekretaris-generaal van het ‚kommunistische‘ vakverbond CGT, haastte zich ‚in de in beweging zijnde trein te springen‘ teneinde aan de noodrem te kunnen trekken.

De PFC en de CGT wisten het vuur van het arbeidersverzet te doven. Vergeleken bij dat vuur was er in de Parijse studentenwijk slechts sprake van een strovuur. Maar de media in en buiten Frankrijk hadden inmiddels dat strovuur als een gevaarlijke brand beschreven en alle latere beschrijvingen zijn daarmee voortgegaan. Natuurlijk willen wij niet beweren, dat het toenmalige studentenverzet geen betekenis zou hebben gehad. Maar de betekenis ervan is een andere dan die welke men er altijd aan heeft toegekend. En dat onder meer om deze reden, dat burgerlijke verslaggevers nimmer veel belangstelling hebben gehad voor wat zich in de rijen der arbeiders afspeelde. Om van hun begrip (lees: hun onbegrip) daarvoor maar te zwijgen.

— o —

WEER STRIJD VAN DE ARBEIDERS IN POLEN

In de laatste week van april zijn in diverse plaatsen in Polen de arbeiders in verzet gekomen tegen de gevolgen van niet onaanzienlijke prijsstijgingen. Binnen de korste keren hebben hun akties een omvang aangenomen zoals men in jaren niet meer had beleefd. Sedert de decembermaand van 1981, de maand waarin de uitzonderingstoestand werd afgekondigd, waren er niet meer zoveel stakingen tegelijk geweest.

Op dinsdag 26 april legden ongeveer vierduizend van de rond dertigduizend personeelsleden van de grote Lenin-staalfabriek in Nowa Huta bij Krakow de arbeid neer. Dat gebeurde nadat één dag eerder al het openbaar vervoer in de stad Bydgoszcz elf uur lang volkomen lam was gelegd door een staking van buschauffeurs en trambestuurders. Op de dinsdag daarna hielden vijfduizend arbeiders van de staalfabriek van Stalowa Wola een demonstratie voor hoger loon. De voorafgaande maandag liet een fabriekskomitee van de verbonden vakbeweging ‚Solidariteit‘ in dit bedrijf, waar 26.000 arbeiders werken, een stakingsoproep uitgaan nadat hier enkele dagen tevoren twee aktieve leden van de vakbond waren ontslagen. Dit alles volgde op een aantal weken waarin in tal van Poolse bedrijven met stakingsakties werd bedreigd. De spanning en de verbittering onder de Poolse arbeidersklasse namen snel toe. Bijna even snel toonden de bedrijfsdirekties zich bereid tot het doen van koncessies.

De staalarbeiders van Nowa Huta eisten een hoger uurloon en hogere premies waardoor ze in totaal ongeveer twaalfduizend zloty (ongeveer zestig gulden) per maand meer zouden krijgen. Ze verlangden tevens de garantie van de direktie dat de stakers niet zouden worden gestraft. Binnen nauwelijks iets meer dan 24 uur verklaarde de direktie van de Lenin-staalfabriek, dat zij bereid was om de stakers vergaand tegemoet te komen. Zij volgde daarmee het voorbeeld dat in de achter liggende maanden door tal van bedrijfsdirekties in Polen was gegeven. Telkens wanneer daar alleen nog maar werd bedreigd met aktie indien de kompensaties voor de prijsstijgingen niet zouden worden verhoogd, werd die verhoging onmiddellijk gegeven. Toen de direktie van de Lenin-fabriek aanstalten maakte om door de knieën te gaan, had het aantal stakers zich inmiddels uitgebreid tot maar liefst tienduizend.

De staking in Nowa Huta begon heel spontaan in vier werkplaatsen tegelijkertijd en het waren de ochtendploegen die er het sein toe gaven. Toen zij aan het begin van de middag de fabriek verlieten startte ook de middagploeg met eenzelfde soort aktie als hun kollega's waren begonnen: ze hielden een sit-downstaking. Vroeg in de avond volgde

daarop een nog verdere uitbreiding daarvan. Zoals dikwijls bij dit soort bewegingen van arbeiders het geval is, kwamen andere eisen naar voren naarmate de duur van het konflikt langer werd. Nadat onderhandelingen met de directie vastliepen, vroeger de stakers niet alleen méér dan zij aanvankelijk vroegen, maar kwamen er ook nog andere verlangens naar voren. Die onderhandelingen met de fabrieksleiding werden gevoerd door een stakingskommittee, dat bestond uit militanten van ‚solidariteit‘.

In de eerste plaats werd al spoedig de oorspronkelijke looneis vervangen door een eis van een loonsverhoging van vijftig procent. Vervolgens eisten de stakers dat vier bij ‚Solidariteit‘ aangesloten arbeiders die in 1982 hun ontslag kregen, weer in dienst zouden worden genomen. Tot dat laatste toonde de directie zich vooralsnog niet bereid, maar de looneis van vijftig procent wilde zij eventueel wel inwilligen. Daarop kwamen de arbeiders – zo gaat dat in dergelijke omstandigheden – met weer nieuwe eisen. Die waren nu niet gericht op verbeteringen voor henzelf, maar op verbeteringen voor andere categorieën zoals de werkers in de gezondheidszorg, het onderwijs en de gepensioneerden. Daarmee stelden de staalarbeiders van Nowa Huta zich aan de spits van wat leek uit te lopen op een landelijk verzet.

Uiteraard kon de leiding van de Lenin-staalfabriek op dergelijke eisen niet ingaan. Vandaar dat een lid van het politbureau, dat tevens voorzitter was van de federatie van officiële vakbonden, uit Warschau naar Nowa Huta reisde. Hij moest een oplossing zien te vinden, zoals een kleine acht jaar geleden minister Jagielski met een soortgelijk doel naar Gdansk kwam toen op de scheepswerf aldaar de vlam in de pan was geslagen. De komst van dit vooraanstaande lid van de regering bewijst wel hoe ernstig de situatie door de Poolse autoriteiten werd beoordeeld.

Er was voor een dergelijke beoordeling ook alle reden. De staking die de afgelopen maandag uitbrak in de stad Bydgoszcz en pal daarop gevolgd door een al even spontane staking in de nabijgelegen stad Inowroclaw, bleek namelijk de steun te krijgen van de officiële vakbeweging. Die was tijdens de staat van beleg op initiatief van de regering en met haar krachtige steun opgericht om het vakverbond ‚Solidariteit‘ de wind uit de zeilen te nemen en de Poolse arbeidersklasse weer stevig in het gareel te krijgen. Dat deze vakbeweging ‚wilde‘ stakingen zou gaan steunen had natuurlijk volstrekt niet in de bedoeling gelegen.

De praktijk van arbeiders echter is nu eenmaal altijd sterker dan de theorie. Toen het ernst dreigde te worden deden de vertegenwoordigers van de officiële vakbeweging heel wat anders dan de overheid had verwacht. Ze namen inderdaad ‚Solidariteit‘ de wind uit de zeilen, maar dat door zich aan het hoofd van het verzet te plaatsen. De gebruikelijke beschuldigingen van regeringswoordvoerders, dat het klandestiene vakverbond verantwoordelijk zou zijn voor de een of andere arbeidsonrust gingen al vaak niet op, maar in dit geval al helemaal niet.

In het uit leden van de officiële bond samengestelde stakingskommittee was ‚Solidariteit‘ niet vertegenwoordigt. ‚Solidariteit‘ had weliswaar aangeboden om in het kommittee zitting te nemen, maar dat aanbod werd – als onnodig – van de hand gewezen. Wie er wél in het stakingskommittee zaten, dat waren enkele partijleden. Maar ze gedroegen zich niet in de eerste plaats als partijleden, maar als arbeiders. Nadat de staking bij de vervoersbedrijven in de twee genoemde steden elf uur had geduurd, gingen de directies door de knieën. De chauffeurs en de trambestuurders kregen hun verlangde loonsverhoging van 63 pct.

Lech Walesa heeft de toestand in Polen explosief genoemd en te kennen gegeven dat het land een stakingsgolf te wachten staat. Of dat laatste inderdaad zo is, moet worden afgewacht, zoals ook moet worden afgewacht of de regering uitvoering zal geven aan haar dreigement de staking bij Nowa Huta met militair geweld te zullen breken als er geen

oplossing uit de bus komt. Dergelijke dreigementen en het feit dat politbureaulid Miodowicz naar Nowa Huta reisde laten wel zien, dat ook de regering de situatie niet anders beoordeelt dan Walesa.

Deze heeft gezegd: „Wij moeten ons klaarmaken voor een beslissend protest in de periode rond augustus.” Maar augustus is nog ver en tengevolge van de enorme prijsstijgingen is de druk op de ketel inmiddels bijzonder groot geworden. Bovendien: Walesa gebruikte niet het woord ‚staking’, maar het woord ‚protest’. Is hij er op uit de Poolse arbeiders stoom te laten afblazen? En wat zullen die arbeiders doen in de weken, ja maanden, die vóór augustus nog verstrijken?

Om de stakers in Nowa Huta onder druk te zetten, gaf de direktie op een gegeven moment te kennen, dat december ’81 (bedoeld is de staat van beleg) zou ‚kunnen worden herhaald’. De woorden getuigen ervan dat in officiële kringen – en wel niet zonder reden – de vrees leeft dat de zomer van ’80 (de periode van ontelbare spontane stakingen) zou kunnen worden herhaald. In Polen hebben economische problemen ertoe geleid, dat er aan tal van dingen nog gebrek bestaat. Gebrek aan strijdlust heerst er kennelijk niet in Polen.

Op het moment dat wij deze beschouwing (moeten) afsluiten gaat de strijd van de Poolse arbeiders nog steeds door. Er is voor ons dus alle reden op die strijd in één van de volgende nummers van *Daad en Gedachte* nog terug te komen.

1 mei 1988.

– o –

RECTIFICATIE

In het mei-nummer van ons blad is helaas een storende fout geslopen. In de voorlaatste alinea van bladzijde 10 wordt het stakingskomitee, dat optrad tijdens de havenstaking van 1979, tussen haakjes aangeduid als ‚Arbeidersmacht Rotterdamse Haven’. We menen dat ‚Arbeidersmacht Rotterdamse Haven’ optrad tijdens de havenstaking van 1970, maar dat het komitee waarvan destijds Jim Stavinga en Paul Donker deel uitmaakten in 1979 niet als zodanig kan worden aangeduid. Bij het schrijven hebben we kennelijk bepaalde feiten van twee stakingen door elkaar gehaald. Waarvoor onze verontschuldiging.

– o –

RECTIFICATIE

In de brief van Bart van Waterschoot in het meinummer zijn een paar storende fouten geslopen. Zo staat op blz. 2, 24ste regel van boven: ‚kringen *buiten* het blanke ondernemersdom”; dit moet zijn: ‚kringen *binnen* het blanke ondernemersdom’. Op blz. 5, 19e regel van boven staat: ‚*versterkt* zichzelf . . .’; dit moet zijn: ‚*verstrikt* zichzelf . . .’. Op dezelfde bladzijde, 22ste regel van boven staat, ‚*3e wereldoorlog*’; dat moet natuurlijk ‚*2e wereldoorlog*’ zijn. Onze excuses voor de gemaakte fouten.